

תוכן העניינים

עמ'	
ז—ח	עם הספר
ט—טז	הקדמות המחבר
יז	הערת המתרגם
יח—כד	עם המהדורה העברית
21—1	פרק א. תופעות ההיסטריה
56—22	" ב. הלא-מודע
96—57	" ג. ההדחקה
	" ד. התורה הפסיכואנרגטית
133—97	של האינסטינקטים
197—134	" ה. התפתחות המיניות של האדם
254—198	" ו. החלום
328—255	" ז. הנברozות
381—329	" ח. הפסיכואנליזה בתולדות התרבות
439—382	" ט. ממשיכי תורת פרויד ומבקריה
502—440	" י. עיונים ביקורתיים וסיכום
511—503	ביבליוגרפיה
514—512	רשימת שמות לוועזיים
523—515	כתבי המחבר

עם הספר

הכרך שלפנינו הוא בחינת אחרון וראשון. אחרון הספרים שיצא מעטו של המחבר זצ"ל, ראשון לשורת הספרים שהמחלקה לחינוך של האוניברסיטה מקוה לפרסם במשך הזמן.

כמה חברים טרחו בהתקנתו של הספר לדפוס. בראש וראשונה יש להזכיר את המתרגם, בנו של המחבר המנוח, ואת העורך המדעי ד"ר חיים אורמיאן, ששיקע בו עמל רב מאד. הוא הוסיף על גופו של הטקסט ועל הערותיו של המחבר הערות מדעיות משלו, שקל את בחירת המונחים הפסיכולוגיים והכריע במקרים של ספק ועוד כהנה וכהנה. מר חיים תורן, מזכיר הוצאת הספרים ע"ש י. ל. מאגנס ז"ל, טרח בהוצאת הספר במיטב מסירותו. גם הפרופ' א. ריגר, שבתקופת כהונתו כיו"ר המחלקה לחינוך החלט על הוצאת הספר מטעם המחלקה, יבוא על הברכה.

אולם כדאי לגמק בקצור, מדוע המחלקה לחינוך דוקא ראתה חובת־כבוד לעצמה לפרסם את הספר שלפנינו בלבושו העברי, אף־על־פי שהוא חיבור פסיכותרפיוטי ולאו דוקא פדגוגי. החלטתנו נבעה משתי סיבות: אחת עניינית ואחת אישית. אנחנו מקוים שהשיקול השקט והמדעי של שאלות, השנויות כרגיל במחלוקת הכיתות

הפסיכולוגיות על מיניהן, הוא כשלעצמו ישפיע השפעה חינוכית. ההקדמה למהדורה הרביעית מגלה טפח מאישיותו חמת-המזג של פרופ' בונאבנטורה זצ"ל, אבל הוא לא הרשה לעצמו להטות את דין האמת האוביקטיבי בית לצד השקפותיו האישיות. יהודי דתי היה, שהרבה מדעותיו של פרויד בשטח האמונה והדת היו זרות לרוחו, וגם דחה אותן. אך לא ביטל בגללן את עצם תורתו של המורה הגדול.

יחס חינוכי מדעי זה משקף את כל אישיותו של פרופ' בונאבנטורה, שזכרו לא ימוש מלבותיהם של חבריו במחלקה לחינוך. טהרה מיוחדת במינה אפפה את דמותו האיתנה. נשמת ילד זכה שכנה בלבו של מלומד זה שידע למות מות גבורים. במחיצתו אי-אפשר היה להעלות מחשבה טמאה. השכבות התחומיות והאפלות, שתורת פרויד הצליחה להעלותן לאור התודעה על מנת לעדנן ולזככן, כאילו לא נגעו בו מלכתחילה. אישיות מתנכת, יהודי ירא שמים ובעל מידות תרומיות היה האיש. ידענו זאת בעודנו בחיים, נזכור זאת לתמיד.

ע. א. סימון

יושב ראש המחלקה לחינוך של האוניברסיטה העברית

הקדמה למהדורה הרביעית האיטלקית

עשר שנים עברו מאז הופיעה המהדורה הראשונה של הספר הזה, ואוי לאותן שנים! אחר שפרצו הרדיפות מטעמי "הגזע", נאלץ זיגמונד פרויד, המורה הישיש ומייסדה של הפסיכואנליזה, להמלט מעירו ולמצוא לו מפלט באנגליה. באוגוסט 1939, והוא בן 83, מצא שם את מותו, כשהוא כואב וסובל, אף כי עירנותו ופעילותו לא פסקו עד יומו האחרון. כעבור כמה ימים פרצה מלחמת העולם השנייה, שנמשכה שש שנים בכל חלקי העולם והביאה בכנפיה השמדה, הרס, דלות ואבל שלא תמו עדיין. היצרים האכזריים של האדם, שהומד תקו והורדמו על-ידי מאות שנים של ציביליזציה ותרבות, פרצו את הרסן והתגלו בפראות שלא היתה כמוה. אין לך מעשה נבלה שלא בוצע כלפי יחידים וכלפי המונים. מחוץ לצבאות הלוחמים נפלו מליוני נשים וזקנים וילדים חסרי מגן. רבים נרצחו בגלל דתם ובשל השקפותיהם המדיניות כקרבנות השנאה וחוסר הסובלנות. נראה שהאנושות נסוגה אחורנית במידה כזאת, שתולדות השנים האלה עולות בקשיי

עוזן על הסיפורים האפלים ביותר מן התקופה הפראית של ימי הביניים.

מי שקרא ספר זה במהדורתו הראשונה, ובמיוחד את סעיפו האחרון ("טבע האדם"), שמצאנו לנכון להעתיקו ללא שינוי גם במהדורה זו, עשוי לחשוב בראשונה, כי הטרגדיה הזאת, שאין לתארה במלים, מאשרת את גווניו האפלים של טבע האדם, כפי שהרעלו עליידי הפסיכואנליזה. דוקא בשנים האחרונות האלו, במשבר הרוחני הפרוע שלאחר המלחמה, עם התנוונותם של ערכי המוסר ובאין כל חזון שידריכנו באורו אל המנוחה ואל הבטחון, התפשטו באירופה זרמים פסימיים ותורות של חרדה ויאוש, שיצאו מחוג אנשי המדע, חדרו לשכבות חברתיות גרחבות ויצרו אווירה של עצבון משולב בבוז ציני לכל כבלי המוסר. הזרמים האלה משייכים עצמם בדרך כלל אל הפסיכואנליזה כאל מקור מחצבתם. אך אין זו הפסיכואנליזה המדעית, זו שניסינו לתארה בדפים האלה בצורה קלה ומושגת גם לקורא ההדיוט; זוהי פסיכואנליזה פופולרית ושטחית, הבוררת מתורת פרויד רק את המושגים המגרים ומנפחת את ערכם והמתנוונת עד כדי ספרות פורנוגרפית, שאין לה שום שאיפה מדעית.

התפשטותם המהירה של הזרמים הפסימיים הללו

היא סימן לריקנות הרוחנית המציינת את דורנו, מורשת כאובה של סבל ודלות. לא נצדק ולא נדייק אם נאשים בכך את הפסיכואנליזה ואם נראה באמת קשר כלשהו בין חקירותיו המדעיות הרציניות של פרויד לבין אותה הפילוסופיה המזלזלת בערך המדע והמצהירה בסופו של דבר, כי כל מאמץ ישיר, המכוון למחן תוכן וערך לחיים — מאמץ שוא הוא. לא! כשם שהרופא מגלה את המחלה כדי לרפא את החולה, כן חוקר גם הפסיכולוג באופן אובייקטיבי ובקור רוח את טבע האדם, כדי לתקנו ולהיטיבו. אין הוא מתעלם מצדדיו השלייליים של האדם, שהרי רק אם גדע בדיוק את הרע נוכל להמציא את הכלים הדרושים כדי לסלקו, או לפחות, להגבילו. חקירותיה האחרונות של הפסיכואנליזה על חיי הילד שואפות לתקן את הליקויים בהתפתחותו הנפשית, למנוע מראש את ההפרעות הרציניות ביותר ולשכלל את חינוכו. לשם כך היא נעזרת בדיעות מדויקות על ההתנגשויות והתסביכים שבגיל ההתפתחות.

לדאבונו לא היו עשר השנים האחרונות פוריות במחקר מדעי; זה מסוגל רק להתקדם ולשגשג בימי שלום ובאווירה חופשית מן הדאגות לקיום ולצרכים ההכרחיים ביותר. לכן לא חלו בשטח המדע שלנו

חידושים ממשיים, ואף לא נעשו תגליות תראויות להזכר במיוחד. החומר הרב על סבלות האדם, ששימש נושא להסתכלותם של החוקרים, כגון הילדים שפנו מן הערים בזמן התקפות מן האויר, אישר את מרבית מסקנותיו של פרויד. הן עמדו בפני הביקורת ושימשו פה ושם לשם חקירה מעמיקה של צדדים מסוימים בדינמיקה הנפשית או לשם העלאת ספקות והצעת השערות חדשות, אך לא חל בהן שום שינוי קיצוני. משום כך החלטנו, כי הספר הזה יוכל להשאר בקיום הכלליים בצורתו הראשונה, שבזכותה מצא בו הצבור ענין וקיבל אותו בחיוב. בכל זאת הכנסנו תיקונים באי-אלה מקומות לשם הבהרה והוספנו מספר הערות במקומות שהושמט בהם במהדורה הראשונה משהו, שלדעתנו כדאי היה להזכירו כדי שהסבר יהיה שלם. בפרק האחרון ראינו צורך להוסיף סקירה על התפתחות הפסיכואנליזה בזרמיה השונים בעשר השנים האחרונות.

הצלחתה של המהדורה הראשונה מפיתה אימון במחבר, כי גם המהדורה הזאת תשיג את מטרתה המ"שולשת: להקנות לקורא השקפה מדעית טהורה בשדה הרחב של הפסיכואנליזה, להדריכו במשפט שקול ובלתי משוחד ולהניעו להתעמק בנושא על-ידי קריאה

נוספת. הקורא יוכל להסתייע לשם כך ברשימה הבי-
בליוגרפית, שתוקנה כדי להקיף את הפרסומים האחר-
רונים.

א. בוגאבנטורה,

פרופיסור לפסיכולוגיה

באוניברסיטה העברית בירושלים

ירושלים, מרס 1948

מתוך ההקדמה למהדורה הראשונה

עולם המדע הגג לפני שנה את יובל השמונים של
זיגמונד פרויד. ארבעים שנה ומעלה עברו מאז הופיעו
הפרסומים הראשונים, שהיוו את ראשית הפסיכואנליזה.
במשך התקופה הארוכה הזאת תוארה תורת פרויד
באלפי ספרים, קונטרסים, חיבורים מדעיים ומאמרים
עתונאיים בכל השפות. תורתו נצבעה בכל הצבעים, כגו-
סה בכרכים עבים, המיועדים לאנשי מקצוע, ונותחה
לנתחים גוחים לעיכול בשביל ההדיוטות. כל אחד בחר
בחלק המתאים לו ביותר, כדי לשבח את התורה או
להלחם בה. יש שראו בה שיטה פילוסופית, ואחרים —
שיטת רפוי למחלות רוח מסוימות; יש שהשתמשו בה
כבקרש קפיצה לאקרובאטיקה מיטפיסית מתמיהה, ואחר-
רים—כבמקור לרומנים ולהופעות תיאטרליות. היו שניסו

לתארה באור מדעי, והיו שניצלוהו כדי לעורר את הסקרנות החולנית של ההמון. בכל מקום מזכירים את הפסיכואנליזה לשבח או לגנאי; באקדמיות ובטרקלינים, בתיאטרון ובכנסיה, בשערי האוניברסיטאות ובהרצאות העממיות.

כל הדברים האלה מחייבים את האדם הניגש להוציא ספר על הפסיכואנליזה להודיע מראש מהי כוונתו ומהו קנה המידה הנקוט בידו. ראשית כל רצה המתברר לתת ספר שיגולל את הנושא בצורה שוטפת ויפיץ את ידיעתו ברבים. בשעה שכתב, דימה לעצמו, שהוא משוחח עם קהל משכיל וחסר־פניות במניעיו הרוחניים, הדוחפים אותו להכיר את הזרמים המדעיים השונים בימינו, ללא ענין מיוחד במחקרי הפסיכולוגיה והרפואה דוקא. איש המקצוע לא ילמד כלום, ואולי רק מעט מאד, מתוך הדפים הללו. כמו כן התאמץ המתברר להסביר את התורה ואת השיטות, את ההלכה של הפסיכואנליזה ואת השימוש המעשי בה, מנקודת ראות אובייקטיבית טהורה. הוא ניסה להזדהות עם הלך המחשבות שהוא מסביר וריסן את שאיפתו להביע את דעתו האישית. ברור כי לא תמיד עלה הדבר בידו; על כל פנים, מאחר שסבור המתברר, כי למען יוכל להדריך את הקורא בהוצאת משפט על הפסיכואנליזה בכובד ראש וללא פניות טוב יהיה אם יגלה

גם כמה משפטי־הערכה משלו בנקודות החשובות והחל־
 לוקות ביותר, הוא העדיף לרכז אותן בפרק מיוחד —
 האחרון — בצורת סינתזה וסיכום.

חלקו של פרויד בהתפתחות הפסיכואנליזה חשוב
 לאין ערוך מחלקם של כל יתר החוקרים. משום כך היה
 צורך להקדיש כמעט את כל הספר לפרויד עצמו, ואילו
 ליתר החוקרים הוקצב רק פרק מיוחד בעל אופי כולל
 וחסוף.

כיצד אפשר למצות בספר קטן את החומר הפסיכו־
 אנליטי העשיר ולא לצמצמו עד כדי מחנק? הדרך האחת
 היא להרבות במונחים טכניים טהורים, דבר המאפשר
 ריכוז־יתר, ומתוך כך גם אוסף עשיר של עובדות והלכות;
 אך יתכן שקוראים מסוימים היו מתקשים בכך. הדרך
 השניה היא לבחור את הסעיפים המרכזיים של הפסיכו־
 אנליזה ולפתחם ולהזניח את כל שאר הסעיפים. עלידי
 כך תושג מטרתו העיקרית של הספר, שהיא לעורר ענין
 בחוג קוראים רחב ככל האפשר. המתברר בחר בדרך
 השניה. הוא מאמין כי העיון בדפים האלה יעורר בקורא
 את הרצון להשלים ולהעמיק בעצמו את ידיעותיו בפסי־
 כואנליזה, בעזרת החיבורים ששמותיהם הובאו בספר.
 אך בדבר אחד התכוון המתברר לשוות לספר אופי
 אישי. מרבית הספרים המסבירים את הפסיכואנליזה,

שחוברו בשפות שונות, נכתבו על-ידי פסיכואנליטיקאים, המכירים את תורתם, הן בתוכנה העיוני והן בשימוש הניתן לה ברפואה. אך לקויה בקיאותם בעבודה המדעית, הגלהבת והפוריה, שבוצעה בפסיכולוגיה הכללית במשך מאה שנה. עצם הכשרתם הרפואית בלבד גורמת, שאין הם נוטים לכלול את הפסיכואנליזה במסגרת מדעי הפסיכולוגיה, אף על פי שהיא נמנית עליהם כענף וכמיתודה לעצמה. כאן המקור לטעויות מזוירות בהערך כחה. מי שחסר ידיעות רציניות בתולדות הפסיכולוגיה מפרסם רעיונות ישנים בתור "חידושים" ורואה "תגליות" בעובדות הידועות מכבר. אנו סבורים, כי כדי להעריך מתוך שיקול דעת את ערכי הפסיכואנליזה העמוקים והמקוריים באמת, מן הצורך להחזירה לקרקע שממנו צמחה. לא נתאר אותה כתורה מנותקת ומסוגרת בפני עצמה, אלא נכלול אותה במסגרת הרחבה של הפסיכולוגיה שבימינו — התקינה והפתולוגית, הטהורה והשימושית. תהא אשר תהא דעתם של הפסיכואנליטיקאים המזולזלים בפסיכולוגיה הניסויית — לדעתנו לא תפסיד הפסיכואנליזה אם תתמודד עם התוצאות, שהושגו במיתודות ובכיוונים אחרים. דוקא בדרך זו יתבלט הטוב והחדש שבה, בצד הערכים התלויים ועומדים עד לאישור משכנע והערכים הטעונים שינוי ותיקון. תועלת רצינית להתקד-

מות המדע אפשר להביא רק על-ידי ראייה כוללת ותוך שיקול-דעת בריא, ולא תוך ראייה חד צדדית מעין אני ואפסי עוד.

אם יצליחו הדפים האלה לשכך מעט מהחרifות, הן של מעריציה הקנאים והן של מתנגדיה המושבעים של הפסיכואנליזה, ויביאו את הקורא לידי הערכה רצינית ושקטה, תושג המטרה שהמחבר הציב לו לנגד עיניו.

א. בונאבנטורה,

מנהל המכון לפסיכולוגיה

באוניברסיטת פירנצי

פירנצי, ינואר 1937

הערת המתרגם

"הפסיכואנליזה" מאת פרופ' א. י. בונאבנטורה ז"ל

מוגשת בזה לקורא העברי.

עבודת התרגום נעשתה בתנאי החיים של משק צעיר בראשית התנחלותו בספר. למרות הקשיים האובייקטיביים, השתדלתי לעשות כמיטב יכולתי, כשכוונתי האחת היא להדליק נר נשמה לזכרו של אבא הי"ד.

תודתי נתונה לד"ר חיים אורמיאן על עזרתו המסורה ולכל חברי בקבוץ שסייעוני בעבודתי במישרין ובעקיפין.

קבוץ הצופים ה' — יראון,

דוד אשרי (בונאבנטורה)

אוקטובר 1950

עם המהדורה העברית

הטיפול במהדורה העברית של ספר חשוב זה, שהוא האחרון בספריו המקיפים של חבר יקר, משך אותי משני טעמים — מטעם סוביקטיבי ומטעם אובייקטיבי.

רציתי להיות שותף פעיל למפעל ספרותי־מדעי, שחלם עליו המנוח בשנות פעולתו בארץ — הוצאת אחדים מכתביו בלשון העברית. ניתוק פתיל חייו, שבא בעקבות הכרעתו החפשית להשתתף בפועל במערכת השמירה על בניני האוניברסיטה העברית, שיווה לה־וּותנו למפעל צורה אחרת, משראה המנוח בעיני רוחו. לא הוא שביצע את הכנת המהדורה העברית של הספר, והמלאכה גופה הפכה להצבת נר לזכרו. הטיפול בהצבת נר זה הוא אות תודה והוקרה על היחס האנושי־החברי, שזכיתי לו בשנים המעטות של עבודתנו המשותפת.

אך גם טעם אובייקטיבי המריצני לטפל בחיבור זה, והוא הנובע מטיב הספר. בהקדמתו העיד מחברו על עצמו, שלא היה חסיד קנאי לתורת הרב — תופעה שכיחה ביותר במחברים העוסקים בנושא זה—אלא שהוא עוסק בשיטה זו כפסיכולוג, הקובע לה את מקומה

הנאות במהלך התפתחותה של הפסיכולוגיה המודרנית. הוא רואה לפניו בראש ובראשונה את הבעיה הפסיכולוגית, שגם הפסיכואנליזה מפלסת דרך לפתירתה; אך הוא רואה גם את הבעיות, שאין הפסיכואנליזה מנסה לגשת לפתירתן וכן נסיונות מצד פסיכולוגים ופסיכיאטרים, קודמיו של פרויד ובני דורו, לפתור בעיות אלה וכיו"ב. בדרך זו ורק בדרך זו אין הפרספקטיבה של הדברים מסתלפת.

משום כך תוכל מן הסתם המהדורה העברית של ספר זה לעמוד בשער נגד גישתם של מתנגדים עמית ארצות, ויותר מזה — של חסידים שוטים, הסבורים לפחות זאת, כי תופעות הליבידו והלא מודע, מעשי הכשל, ההיסטריות והאסוציאציות לא היו ידועות כל עיקר לפני הופעת הפסיכואנליזה, או שאין בתפיסתה מן החידוש כלל. הרבה מן הפולמוס העקר ומנעימת ההתנצחות המיותרת היו מתגדפים, אילו רצו להודות רבים רבים, כי הפסיכואנליזה היא חוליה בשרשרת השתלשלותה של הפסיכואנליזה המודרנית — אחת היא, מה ערך ייחסו לחוליה זו, ואם איני טועה, יש בכוחו של הספר להקצות לפולמוס על הפסיכואנליזה את מקומו הנאות.

זאת ועוד: המחבר לא הספיק להוסיף על ספרו את תאור התפתחותה של הפסיכואנליזה בסוף שנות

השלושים ובשנות הארבעים למאתנו. בין המהדורה האיטלקית הראשונה של הספר, שהופיעה בפברואר 1938, לבין מהדורתו הרביעית, שהופיעה ביולי 1950 (ההקדמה למהדורה זו נכתבה בידי המחבר בירושלים הנצורה במרץ 1948 — שבועות מעטים לפני מותו), התחוללו תמורות כבירות והרות אסונות בחיי העולם והמחבר כאחד. הדחתו מאוניברסיטת פירינצי עקב "הקורס" הגזעני החדש באיטליה הפשיסטית והאמצעים הצנועים ביותר שעמדו לרשות המעבדה לפסיכולוגיה באוניברסיטה שלפני מלחמת הקוממיות — כל אלה לא היו סממנים מעודדים את המשך העבודה. ולכן לא עלה בידי המחבר להשלים את ספרו בתאור מתון ושקט, כדרכו, של התמורות המהפכניות ממש, שחלו בעולמה הרוחני של הפסיכואנליזה, ביחוד בארה"ב. ועל כך חבל מאד. שהרי בצבורנו נפוצה רק בשעור זעום ביותר ידיעת התמורות המענינות האלה, ועדיין שלטת בכיפה הגישה הפסיכואנליטית "הקלסית", אם מותר להתבטא כך. ובניתיים נהרסו מחיצות הרבה וגברה גישה בקורתית ופשרנית כאחד משני "הצדדים" — הפסיכולוגיה שכונתה בלגלוג־מה "אקדמית" מזה, והאסכולה הפסיכואנליטית מזה (*).

(* על אחדות מן התמורות עמדתי במאמרי על "תרומתה

- הערות טכניות אחדות לנוסח העברי של הספר :
- (1) במקומות אחדים בוטלו משפטים והערות, שהם מובנים רק על הרקע של הספרות ושל החיים באיטליה — במדה שלא היו שייכים לגופו של הנושא הנדון.
- (2) מונחים עבריים בפסיכולוגיה ניתנו לפי המטבע שטבעה הועדה למונחי פסיכולוגיה שליד "ועד הלשון העברית". החלטות הועדה פורסמו בניסן תש"י בקונטרס "מונחי פסיכולוגיה" וכן ב"לשונונו" מאדר א' תשי"א (עמ' 183—190). מונחים בפסיכיאטריה וברפואה ניתנו בעקבות "ספר המונחים לרפואה ולמדעי הטבע" למזיא משנת תרצ"ד. בענין מונחים בביווגיה הייתי נהנה מעצותיו הידידותיות של חברי המומחה אלכסנדר ברש, ואני מודה לו על כך.
- (3) לעתים היו גחוצות חוספות ביאור של תופעה מדעית, של לשון טכנית שאינה ידועה בקהל משרי כילים קוראי ספר או של חידוש לשוני עברי

של פסיכולוגית הילד לשיכוכ ריב האסכולות" (החינוך תש"ט, מרך כ"ב, עמ' 29—50). תמורות אחרות הוארו במאמרו המאלף של ד. אבנון על "כיווני התפתחות חדשים בפסיכולוגיה" (שם, הכרך הנ"ל, עמ' 272—287).

בתורת־מונחים שידיעתו אינה נפוצה עדיין בקהל זה. במקרים אלה הייתי מוסיף תרגום או ביאור קצר בגוף הנוסח או בצורת הערה. הביאורים שהייתי מוסיף בתוך נוסח הספר ניתנו בכל מקום בסוגריים מרובעים [] ; הערותי המסבירות צוינו בכוכב (*), למען יבחין הקורא על נקלה בין ההערות הנוספות לבין הערות המחבר, שצוינו בספרות ערביות.

(4) גם המילואים הביבליוגרפיים, שניתנו בהערות, צוינו בכוכב.

מי יתן ותצליח המהדורה העברית של הספר להביא היר מושגים ולהעמיד בעיות ופתרונים באור נכון יותר — בהתאם לכוונת המחבר המנוח.

חיים אורמיאן

ירושלים, ר"ח אייר תשי"א